

ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΣΚΥΡΟΥ 17^{ου} ΑΙΩΝΑ

ΥΠΟ

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Α. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ

Ἡ μικρὴ αὐτὴ συλλογὴ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σὰν μέρος τῆς γενικότερης προσπάθειας γιὰ τὴν παρουσίαση τῶν ἰδιωτικῶν ἀρχείων ἐγγράφων τῆς Σκύρου, τῆς ὁποίας τὸ ἀρχεῖακὸ ὕλικό, σὲ ἀντίθεση μὲ πολλὰ ἄλλα νησιά, παραμένει ἐντελῶς ἄγνωστο.

Ἡ ἐπιλογὴ ἐγίνε ἀπὸ ἓνα σύνολο 300 περιπτῶν ἐγγράφων τῶν φακέλων τοῦ προγονικοῦ μου ἀρχείου (ἀρχεῖο Ζαχαρία Ἀντωνιάδη) πρὶ ἀναφέρονται στὸν 17^ο αἰῶνα. Διαλέχτηκαν χαρακτηριστικὰ νομικὰ ἐγγραφα ἀναφερόμενα σὲ διάφορες δικαιοπραξίες, ἥτοι: δωρεά, ἀνταλλαγή, πώλησις, ἀντὶ καταβολῆς δόση, δάνειο, ἐπίμορτη ἀγροκτηφία, διανομή, ὑποθήκη, ὀρίζοντα ἰδιοκτησία καὶ δωρεὰ αἰτία θανάτου. Γιὰ τὸ καθένα ἀπ' τὰ ἐγγραφα αὐτὰ ὁ σχολιασμὸς ἀφορᾷ τόσο τὸ κυρίως νομικὸ θέμα ποὺ ρυθμίζει ἡ δικαιοπραξία ὅσο καὶ τὰ πραγματικὰ περιστατικὰ στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται. Στὰ τοπωνύμια καὶ ἀνθρωπονύμια δόθηκε ἰδιαίτερη προσοχὴ καὶ ἐκταση, ποὺ τὴν διευκόλυνε ἡ σκυριανὴ μας καταγωγὴ καὶ ἡ δυνατότητα συσχετίσεων μὲ τὰ ὑπόλοιπα τμήματα τοῦ ἀρχείου μας.

Στὴ μεταγραφὴ τῶν ἐγγράφων δὲν διατηρήσαμε τὶς ἀνορθογραφίες τοῦ κειμένου, οἱ ὁποῖες ἀπλῶς δημιουργοῦν δυσκολίες στὸν ἀναγνώστη. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἐπιφέραμε ὀρισμένες τυπικὲς διορθώσεις, ὥπως εἶναι τὰ ἀρχικὰ κεφαλαῖα τῶν προσώπων καὶ τοποθεσιῶν, ὀρισμένα ἀπαραίτητα σημεῖα στίξεως κ.λπ.

Λέξεις ποὺ λόγῳ φθορᾶς τοῦ ἐγγράφου δὲν διαβάζονται ἢ γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ὁποίων διατηροῦμε ἀμφιβολίες, σημειώνουμε μὲ τελεῖες ἢ καὶ ἀγκύλες κατὰ τὸ καθιερωμένο τυπικὸ τῶν συμβατικῶν κριτικῶν σημείων (Ἰ. Βισβίτζη, Περὶ τρόπου ἐκδόσεως τῶν ἐγγράφων, Ἑπετ. Ἀρχ. Ἰστ. Ἑλλ. Δικαίου, Τεῦχος 1/1948, σελ. 75 ἐπ.).

1. Δωρεά, 1602

(Δίφυλλο διαστ. 39X20,5. Μῆκος πρώτης γραμμῆς 17 ἐκ. Τὸ κείμενο στὴν πρώτη σελίδα).

- 1 — Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δηλοποιῶ ἐγὼ ὁ γέρο Μαθιὸς πὺς ἔδωσα
 2 τὸ χωράφι εἰς τὴν Ἀγκαθοῦ τὸ μέσα καὶ τὰ μαγαζότοπα ὡς κα-
 3 θὼς εὐρίσκονται καὶ διὰ τὸν τουλαμὰ ἐγὼ τοῦ τὸν ἔδωσα μὲ τὰ χέρι-
 4 α μου καὶ νὰ μὴν ἔχει κανεὶς νὰ τὸν πειράξῃ τὸν νιόν μου τὸ Στα-
 5 μάτῃ διατὶ τοῦ τὰ ἔδωσα νὰ τὰ ἔχῃ μὲ τὴν εὐχή μου καὶ διὰ τὸ ἀληθὲς
 6 ἔγινε τὸ παρὸν ἐπὶ μαρτυρίας τῶν κάτωθεν ὑπογεγραμμένων μαρ-
 7 τύρων καὶ τὴν καρτίζᾳ τῇ φοράδα μὲ τὰ πουλάρια τῆς καὶ τὸ ἄλογο.
 8
 9
 10
 11 — Γεώργης Δημητράκη μάρτυρας
 12 — Θεόδωρῆς τοῦ Κουμπῆ μαρτυρῶ
 13 — ΠαπαΔανιὴλ γράφω καὶ μαρτυρῶ.

1602 Νοεμβρίου 5

Μὲ τὸ ἔγγραφο αὐτὸ ὁ γέρο-Μαθιὸς χεῖρῃ στο γιό του Σταμάτη ὠρισμένα ἀκίνητα καὶ κινητὰ πράγματα.

Ἡ σύμβαση τῆς δωρεᾶς προκειμένου γιὰ ἀκίνητα ἢ κινητὰ ἀξίας, εἶχε περιβληθεῖ ἀπὸ παλαιὰ μὲ κάποιο τύπο (ἢ ἀμφάνειον) τοῦ Ἰουστινιανείου δικαίου, ἢ παρούσῃ μαρτύρων, ἢ κατάρτιση ἔγγραφου κ.λπ. Ὡς τοὺς δὲ βυζαντινοὺς χρόνους ὁ ἔγγραφος τύπος εἶχε ὀριστικὰ ἐπιβληθεῖ γιὰ τὴν ἄνω ὠρισμένου ποσοῦ (πεντακόσιοι «χρυσοὶ») δωρεές. Ἡ συνήθεια αὕτη διατηρήθηκε καὶ στὸ ἐλληνικὸ ἐθιμικὸ δίκαιο γιὰ τὰ περισσότερα μέρη τῆς χώρας¹.

Στὸ ἀρχεῖο ἐγγράφων τῆς Σκύρου βρίσκουμε ἀρκετὰ «δωρητικὰ» γράμματα, ὑπογραφόμενα κατὰ κανόνα ἀπ' τὸν γραφέα καὶ 2 - 3 μάρτυρες. Πρόκειται γιὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα ποὺ περιέχουν τὴν δήλωση τοῦ δωρητῆ, ὁ ὁποῖος, σχεδὸν πάντοτε δὲν ὑπογράφει ὁ ἴδιος, λόγῳ ἀγραμματοσύνης, ἀρκούμενος στὶς ὑπογραφές τῶν μαρτύρων ποὺ εἶναι ιδιόχειρες ἢ, τὶς περισσότερες φορές, «διὰ χειρὸς γραφέως».

Στὸ δωρητήριο δὲν ὑπάρχει ἀποδοχὴ τοῦ δωρεοδόχου, φαίνεται δὲ πὺς δὲν ἦταν ἀναγκαία γιὰ τὴν τελείωση συμβάσεως μὲ καθαρὰ ἑτεροβαρῆ χαρακτῆρα. Ἡ δωρεοδοτικὴ διάθεση ἐκφράζεται μὲ τὸ «ἔδωσα» ποὺ ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές στὸ ἔγγραφο (στίχοι 1, 3, 5). Ὁ χρησιμοποιούμενος ἀόριστος χρόνος δεί-

1. Π. Ζέπου, Ἐνοχ. δίκ. Β' μέρος, Εἰδικόν, (ἐκδ. Β', Ἀθήναι 1965), σελ. 27, Γ. Πετροπούλου Ἱστορ. καὶ Εἰσηγ. Ρωμαϊκοῦ δικαίου (Ἀθήναι 1955), σελ. 489, Ἀ. Δρακάκη, Ἡ Σῦρος ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἡ δικαιοσύνη καὶ τὸ δίκαιον (Ἐπετ. Ἑταιρ. Κυκλαδικῶν Μελετῶν) τόμ. ΣΤ/1967), σελ. 195, 208, Μ. Τουρτόγλου, Ἀπάντησις Δημογεροντίας Τήνου (Ἐπετ. Ἀρχ. Ἱστ. Ἑλλ. Δικαίου, τ. 14/1967), σελ. 214.

χνει πώς ή «ἐπίδοση» τῶν δωρουμένων εἶχε προηγηθεῖ καὶ τὸ ἔγγραφο καταρτίζεται γιὰ νὰ ἐξασφαλιστεῖ ὁ δωρεοδόχος ἀπὸ διεκδικήσεις τρίτων, τῶν ὁποίων τὴν ἐνδεχόμενη ὑπαρξὴ τονίζει ἡ φράση «νὰ μὴν ἔχει κανεὶς νὰ τὸν πειράξῃ» (στίχος 4). Ἡ ἀμφισβήτηση αὐτὴ δὲν ἀποκλείεται μάλιστα νὰ ἀφοροῦσε εἰδικότερα στὸν «τουλαμά» γιὰ τὸν ὁποῖο γίνεται χωριστὴ μνεία μετὰ τὴν βεβαίωση πὺς «ἐγὼ τοῦ τὸ ἔδωσα μετὰ τὰ χέρια μου» (στίχοι 3 - 4).

Τὰ δωρούμενα κινητὰ καὶ ἀκίνητα περιγράφονται μᾶλλον ἀσαφῶς καὶ εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) Ἐνα χωράφι στὴν Ἀγκαθοῦ. Ἡ θέση τοῦ προσδιορίζεται μόνο μετὰ τὴν τοποθεσία χωρὶς, κατὰ τὴ συνήθεια, νὰ μνημονεύονται πλησιαστές. Ἴσως ὁ προσδιορισμὸς «στὴν Ἀγκαθοῦ τὸ μέσα» νὰ ἦταν ἀρκετὸς γιὰ τὴν ἐξατομίκευση τοῦ δωρούμενου χωραφιοῦ. Ἡ Ἀγκαθοῦ εἶναι στὴν περιοχὴ τοῦ Λουτροῦ, βορειότερα ἀπ' τὴν ὁμώνυμη πηγὴ.

β) Τὰ μαγαζότοπα ὡς καθὼς εὐρίσκονται. Ὡς μαγαζότοπα χαρακτηρίζονται κατὰ πᾶσα πιθανότητα τὰ οἰκόπεδα ποὺ προορίζονται γιὰ «μαγαζιά» (ἀποθήκες) σὲ ἀντίθεση μετὰ τοὺς «σπιτότοπους»².

γ) Τὸν τουλαμά. Ὁ τουλαμάς εἶναι τοῦρκικὴ λέξις ποὺ σημαίνει τὸ κοντὸ καὶ ἀνοιχτὸ μπροστὰ πανωφόρι μετὰ μανίκια. Εἶναι συνήθως μᾶλλινο ἀπὸ σκουτέ καὶ στολίζεται μετὰ σειρήτια στὶς ἄκρες. Στὴ Σκύρο, στὰ τελευταῖα τουλάχιστον χρόνια δὲν χρησιμοποιεῖται στὴν ἀνδρική ἀμφίεση. Τὴ βαρὴ μᾶλλινη πατατοῦκα τὴ λένε «καπότο» ἐνῶ ἓνα ἄλλο εἶδος πανωφοριοῦ ποὺ χρησιμοποιοῦταν παλιότερα εἶναι ὁ «ἀμπάς» ἀπὸ ἄσπρο σοκόφι³.

δ) Τὴν φοράδα μετὰ τὰ πουλάρια τῆς καὶ τὸ ἄλογο. Τὸ ἄλογο, ὡς μοναδικὸ φαίνεται, δὲν προσδιορίζεται εἰδικότερα. Ἀντίθετα τὴ φοράδα προσδιορίζει ὡς «καρτζά», ποὺ ἀναφέρεται στὸ χρῶμα τῆς (γκρίζα μετὰ βοῦλες)⁴.

Ὁ δωρητὴς ἀναφέρεται μονάχα ὡς γέρο - Μαθιὸς χωρὶς ἄλλα στοιχεῖα ταυτότητος. Τὸ ὄνομα αὐτὸ συναντοῦμε καὶ σὲ ἄλλα ἔγγραφα τοῦ 17ου αἰῶνα, εἴτε πλήρεις (καλόγερος Ματθαῖος, 1683), εἴτε παραποιημένο καὶ ὑποκοριστικόν, ὅπως Μανθέος (1644) καὶ Μαθιὸς (1682).

2. Σὲ ἄλλο ἔγγραφο τῆς ἐποχῆς ὁρίζεται πὺς τὸ δωρούμενο «μαγαζότοπο» μπορεῖ ὁ δωρεοδόχος νὰ τὸ χτίσει ὅποτε θέλει.

3. Ε. Ἀ ν τ ω ν ι ἄ δ η, «Ἐνα παράξενο ἀποκρηάτικο ἔθιμο στὴ Σκύρο, (Ἀρχ. Εὐβ. Μελετῶν, τόμ. ΙΣΤ/1960), σελ. 405, Ν. Πέριδικα, Ἡ Σκύρος, τόμ. Β/1943, σελ. 264.

4. «Καρτσάτη» χαρακτηρίζεται ἡ αἶγα μετὰ φουντωτὸ τρίχωμα στὸ κάτω μέρος τοῦ ποδιοῦ ἀπὸ τὸ κάρτσα - κάλτσα, ἀλλὰ ἀναφέρεται μόνο στὶς αἶγες. Ν. Πέριδικα ὁ.π., σελ. 275, Δ. Παπαγεωργίου, Ἱστορία τῆς Σκύρου, Πάτραι 1909, σελ. 118.

Ὁ δωρεοδόχος, δηλαδή ὁ γιὸς τοῦ γέρο-Μαθιοῦ, ὀνόματι Σταμάτης, μνημονεύεται σχεδὸν συμπτωματικὰ στὴ ρήτρα περὶ τοῦ ἀνενοχλήτου.

Ἀπὸ τοὺς δυὸ μάρτυρες — ἐκτὸς τοῦ γραφέα — ιδιόχειρη εἶναι ἡ ὑπογραφή τοῦ Γεώργη Δημητράκη, ἐνῶ τοῦ ἄλλου, Θεωдорῆ τοῦ Κουμπῆ, εἶναι σαφῶς γραμμένη ἀπὸ τὸν γραφέα. Τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα Κουμπῆς συναντοῦμε καὶ σὲ μεταγενέστερα ἔγγραφα μέχρι τὸ τέλος περίπου τοῦ αἵωνα. Ἀργότερα πάντως τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν διατηρήθηκε στὴ Σκῦρο.

Τὸ ἔγγραφο εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν παπα-Δανιήλ, μὲ καθαρὴ μὲν καὶ μᾶλλον εὐανάγνωστη γραφή, ἀλλὰ κακογραμμένο καὶ πρόχειρο ποὺ φανερώνει πὼς δὲν ἐπρόκειτο γιὰ τακτικὸ γραφέα. Γιὰ τὸν παπα-Δανιήλ αὐτὸν δὲν ἔχουμε ἄλλα στοιχεῖα καὶ δὲν εἶναι πάντως ἀπ' τοὺς βασικοὺς γραφεῖς τῆς ἐποχῆς, ὅπως λόγου χάρις ὁ «Γεώργιος ἱερεὺς καὶ νομικὸς» καὶ μερικοὶ ἄλλοι. Δανιήλ ἱερομόναχο βρίσκουμε ὡς γραφέα σὲ ἔγγραφο τοῦ 1686, ἀλλὰ ἡ γραφή εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὴ.

Δυσκολίες παρουσιάζει ἡ ἀκριβὴς χρονολόγησις τοῦ ἐγγράφου, ἐφόσον τὸ 1620 ποὺ ἔχει σημειώσῃ ὁ γραφέας μπορεῖ νὰ εἴναι 1602 ἢ 1620. Κατὰ τὴ γνώμη μας προτιμητέα εἶναι ἡ χρονολογία 1602. Τόσο γὰρ θεωροῦμε πιθανότερη τὴν παράλειψιν τοῦ μηδενικοῦ στὶς ἐκατοντάδες ὅσο καὶ γιὰτὶ παρόμοια γραφή δὲν συναντοῦμε ἄλλῃ σ' ἄλλή τὴν περίοδον τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἵωνα.

2. Διανομή, 1615

(Μονόφυλλο διαστ. 21X31 ἐκ. Μήκος πρώτης γραμμῆς 16 ἐκ.).

- 1 — Κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν ἔτους ἐστὶν 1615 ἐν μηνὶ Ἰουνίου εἰς 13 ὁμολογοῦμεν
- 2 ἐμεῖς ὁ τε Σταμάτιος υἱὸς παπα - Ἀποστόλη καὶ ἐγὼ ὁ Ἰωάννης ἀδελφὸς τοῦ αὐτοῦ Σταματίου ὥς ὅτι εὗρομεν πρά-
- 3 γματα καὶ κτήματα ἀπὸ τῶν γονέων ἡμῶν πατρικὰ καὶ μητρικὰ καὶ στέρογουμεν καὶ ὁμολο-
- 4 γοῦμεν μὲ ἐκουσία μας βουλῇ καὶ θελήσει. Ἐμοιράσαμε αὐτὰ διὰ τὸ ἀσκαντάλιστο καὶ
- 5 ἐπῆρε ὁ κάθε εἰς τὸ μερδικό του. Καὶ πρῶτον μὲν ἐπῆρε ὁ Σταμάτιος σπίτι εἰς τὸν Χριστὸν τὸ πλη-
- 6 σίον τοῦ Δούκα καὶ ἕτερον σπίτιον εἰς τὴν κυρὰ-Ψωμοῦ τὸ πλησίον παπα-Μιχάλη Φεργάδη καὶ ἕτερον
- 7 σπίτιον ἔσω τοῦ Κάστρου τὸ ἐπάνωθεν Καλῆς Κοντζακάρη καὶ ἕτερον τὸ πλησίον Ἰωάννου Κοητικοῦ